

ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПРИСУТНОСТІ УКРАЇНИ В СВІТІ

Резюме

Висвітлено деякі актуальні питання використання засобів «м'якої сили» для реалізації цілей національної безпеки та втілення зовнішньополітичних інтенцій України в контексті триваючої гібридної війни з боку РФ.

Висловлено низку рекомендацій для подальшого використання в роботі українськими закордонними установами щодо перспективних кроків із забезпечення ефективної гуманітарної присутності України у світі, серед яких:

- забезпечення скоординованості комунікативних програм українських закордонних установ з актуальними іміджевими проектами, акціями та офіційними кампаніями України (зокрема, у контексті відзначення заходів щодо 100-річчя Української революції);
- створення при дипломатичних представництвах України за кордоном спеціалізованих центрів із питань науково-технічного співробітництва;
- розробка мультимовних друкованих/електронних видань («Факти про Україну», Термінологічний словник українсько-російської війни, «Російська військова агресія проти України»); курсів української мови для розміщення на спеціалізованих веб-сервісах (Quizlet, Memrise, Duolingo тощо); заходів щодо забезпечення присутності філій Українського інституту (УІ) в інформаційному просторі відповідних держав перебування (популярні соціальні мережі, загальнодоступні веб-сервіси, блог-платформи, канали в месенджерах, подкасти, інтернет-радіомовлення тощо), регулярного оновлення інформації з української гуманітарно-культурної тематики на вікі-платформених веб-ресурсах; креативні форми промоції бренду УІ в світі;
- офіційне звернення до керівництва зарубіжних ЗМІ, технологічних компаній, мережевих сервісів тощо з проханням відкрити відокремлені представництва в Україні, перепідпорядкувати свої вже існуючі філії не російським, а європейським регіональним дирекціям з огляду на триваючу війну між Україною та РФ та з метою уникнення можливих непорозумінь і санкцій;
- започаткування щорічної нагороди для іноземців за значний внесок у висвітлення української тематики;
- вдосконалення політики «комунікативної гігієни» при втіленні гуманітарних і публічно-дипломатичних ініціатив.

ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПРИСУТНОСТІ УКРАЇНИ В СВІТІ

Актуальність проблематики. Культурна діяльність має велике значення для досягнення зовнішньополітичних цілей будь-якої держави¹. Проте до 2014 р. при формуванні внутрішніх і зовнішніх пріоритетів гуманітарної політики України та їх практичній реалізації домінуючим був методологічний підхід, відповідно до якого культура (а так само – і будь-яка інша складова гуманітарної сфери) нібито мають бути «поза політикою». Використання такої тенденційної методології не просто послаблювало кадрову, фінансову та інституційну спроможність національної гуманітарної сфери, призводячи до її знецінення та деградації, а й створювало сприятливе підґрунтя для індоктринації шкідливих для національної безпеки антиукраїнських стереотипів як всередині держави, так і в міжнародно-політичному дискурсі. Результати цього особливо яскраво проявилися з початком російської агресії та розгортанням масштабної гібридної війни РФ проти України.

Після 2014 р. питанням гуманітарної політики (зокрема, її інституційному забезпеченню) стала приділятися значно більша увага. У цьому контексті важливим є створення в 2015 р. структурного підрозділу МЗС України (Управління публічної дипломатії), на який покладаються завдання з реалізації іміджевих, культурних та інформаційних проєктів України за кордоном, а в 2017 р. – Українського інституту (далі – Інститут або УІ), діяльність якого, відповідно до його Статуту, спрямована на комплексну презентацію України². Станом на початок 2019 р. УІ перебуває на етапі

1 Див., наприклад: Nye, J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics* / Joseph S. Nye Jr. – New York : Public Affairs, 2004. – 191 р. Окремо слід відзначити, що жодна (!) з книг Ная досі не перекладена українською.

2 Наказ МЗС України «Про затвердження Статуту державної установи "Український інститут"» від 06.12.2017 р. № 540 // Сайт МЗС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mfa.gov.ua/mediafiles/files/misc/2018-01-17/2018-01-23_n540_statute.pdf

організаційного становлення, займаючись розробкою та наповненням програмної діяльності на 2019-2021 рр. та тестуванням пілотних форматів.

Пріоритети гуманітарного представництва. Враховуючи важливу роль публічної (у т.ч. культурної) дипломатії в системі стратегічних комунікацій держави (про що неодноразово писали фахівці НІСД³ і що знайшло своє часткове відображення в Воєнній доктрині України 2015 р.), доцільно звернути увагу наших зарубіжних інституцій на наступні критично важливі концептуальні позиції:

1) *використання сучасного підходу до розуміння гуманітарних питань.* У певних академічних, державно-управлінських і навіть дипломатичних колах інколи є тенденційне, невиправдано вузьке розуміння гуманітарної політики (її сприйняття виключно крізь призму міжнародного гуманітарного права або зведення гуманітарних питань виключно до надання гуманітарної допомоги). Такий підхід не відповідає сучасній науковій парадигмі, відповідно до якої гуманітарна сфера охоплює інформаційну, науково-технологічну, культурно-мистецьку, освітньо-виховну, духовно-релігійну, аксіологічну сфери, сферу забезпечення прав і свобод людини та громадянина тощо;

2) *збалансоване поєднання традиційних та інноваційних елементів.* Сучасна гуманітарна дипломатія включає не лише культурну та освітню дипломатію, міжнародну презентацію історії, а й дипломатію науково-технічну⁴. Саме тому в публічно-дипломатичній сфері важливо позиціонувати Україну не тільки як державу з багатою й унікальною культурно-

3 Див., наприклад: Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи: аналіз. доп. [Електронний ресурс] / О. П. Розумна // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2016. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf ; Розумна О. П. Досвід функціонування європейських інститутів культурної дипломатії: висновки для України // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1649/> ; Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації / Д. В. Дубов // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 4. – С. 9-23. <https://niss-priority.com/index.php/journal/article/view/111/104> ; Дубов Д. Політика культурної дипломатії як механізм реалізації стратегічних комунікацій держави / Д. Дубов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 62-73.

4 Див., наприклад: Лозовий В. С. Врахування національних інтересів у процесі інтеграції української науки у світовий дослідницький простір // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/111AZ_Lozovyi_24.09.2018-4ddff.pdf

етнографічною спадщиною, а й як технологічного контрибутора (зокрема, у сфері ІТ, ракетній і аерокосмічній галузі, військовій промисловості тощо). Українці мають асоціюватися у іноземній спільноті не лише з певними історичними надбаннями минулого, а й з досягненнями сучасності – вирішенням складних задач фундаментальної науки (наприклад, задачі щодо найщільнішого пакування куль у 8 та 24-вимірних просторах з використанням методів модульних форм, розв’язаної М. В’язовською), успіхами на наукових олімпіадах (Міжнародній математичній олімпіаді-2017, Queen’s International Innovation Challenge-2017, Robot Launch-2017, Infomatrix-2018, Beijing Youth Science Creation Competition-2018, Європейській математичній олімпіаді-2018 для дівчат), авторством відеоігор (як-то S.T.A.L.K.E.R., Cossacs, World of Warplanes, Venom. Codename: Outbreak, Warface, Cryostasis) і стартапів (PassivDom, Petcube, Cardiomo, Effa, SolarGaps, Senstone, Flasty та ін.) тощо. Це питання не тільки престижу, а й прагматичного економічного розрахунку: як свідчить практика, держави, котрі мають впізнавані технологічні бренди та вагомі «науково-технологічні портфоліо» (не лише державних, а й приватних компаній, науково-дослідних установ, навчальних закладів тощо) є значно привабливішими для іноземних інвестицій. У цьому контексті інтерес представляє досвід Японії та КНР, в публічно-дипломатичних стратегіях яких елементи соціокультурного традиціоналізму вдало поєднуються з демонстрацією високотехнологічних досягнень;

3) артикуляція приналежності Криму до України, фактів російської військової агресії та триваючої гібридної війни РФ проти України. За інформацією Оперативної робочої групи зі стратегічних комунікацій Європейської служби зовнішньополітичної діяльності, Україна досі залишається головною мішенню інформаційних атак РФ. Так, на 1000 дезінформаційних повідомлень, зареєстрованих у 2018 р., 461 стосувалося України⁵. Триває і маніпулятивна робота РФ з українською історією. Вище

⁵ Див., наприклад: Ukraine Under Information Fire // EUvsDisinfo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euvsdisinfo.eu/ukraine-under-information-fire/> ; Year in review: 1001 messages of pro-Kremlin

вже вказувалося на абсурдність відмежування гуманітарної політики від політики національної безпеки. Це є тим більш актуальним, зважаючи на протиправну поведінку окупаційної влади РФ в гуманітарній царині – політизацію й ідеологізацію освіти та науки, насаджування ідей «русского мира» серед українських громадян (зокрема, дітей і молоді); переслідування за політичні та релігійні переконання; знищення та пошкодження українських культурних пам'яток і цінностей на територіях анексованого Криму та підконтрольних їй ОРДЛО тощо.

Ключові вимоги до заходів гуманітарного представництва. Реалізуючи в своїй операційній діяльності вказані вище стратегічні імперативи, українським установам слід забезпечити відповідність здійснюваних заходів наступним вимогам:

1. Актуальність і динамічність. Заходи гуманітарної присутності України мають бути максимально вписані в місцевий контекст держави перебування, прив'язані не лише до українських, а й до локальних постатей, подій і дат. У цьому контексті доречним для просування українського порядку денного за кордоном є проведення комунікативних заходів, присвячених: 1) представникам місцевої української діаспори, іноземним діячам культури (науки, освіти, релігії, політики тощо), доля яких так чи інакше була пов'язана з Україною; 2) представникам дипломатичного корпусу іноземних держав в Україні, які мають творчий доробок (є авторами поетичних чи прозових творів, картин, фотографій, перекладів книг українських авторів тощо), що сприяє популяризації України; 3) учасникам бойових дій на Донбасі та волонтерам АТО/ООС різного етнічного походження (громадяни України-етнічні угорці, поляки, німці, грузини, євреї, румуни тощо). Вельми корисним є також організація візитів сучасних іноземних проукраїнських культурних діячів до України (прикладом може бути візит японської художниці Нацуме в

2017 р., який мав значний позитивний суспільний резонанс і сприяв поширенню позитивної інформації про Україну за кордоном).

Необхідно також оперативно реагувати на ініціативи влади і громадянського суспільства держави перебування, які можуть бути використані для просування українських меседжів у гуманітарній сфері, нагадування про Україну та сприяти зміцненню її позицій в світі. В умовах сучасного інформаційного суспільства іноді одне повідомлення в Twitter (наприклад, з підтримкою інтенцій ФРН щодо повернення культурних цінностей, вивезених радянськими військами після Другої світової війни) або флешмоб (наприклад, щодо благодійної допомоги працівникам федеральних установ США, які через рекордний урядовий «шатдаун» змушені були економити навіть на харчуванні) може привернути більшу увагу і більше сприяти позитивному сприйняттю держави і зміцненню її дипломатичних позицій, аніж ціла офіційна промо-кампанія.

2. Висока якість і конкурентоспроможність контенту. Щоб бути привабливими для вибагливої зарубіжної аудиторії та успішно протистояти російській дезінформації і пропагандистськи орієнтованому «офіціозу» (а так само – і місцевим російським «проксі» в країнах перебування), заходи і матеріали зарубіжних інституцій України мають бути креативними та якісними, доступними та цікавими якомога більшій аудиторії – не тільки зарубіжним фахівцям-україністам, а й широкому загалу. Запорукою цього є: 1) мовна досконалість і компетентність; 2) розуміння і раціональне використання місцевих культурних кодів, референсів і трендів (від творів класичного мистецтва до інтернет-мемів⁶); 3) оперування нетривіальними фактами, невідомими або мало відомими широкому загалу (наприклад, що популярна на Заході різдвяна «Carol of the Bells» насправду є адаптованим українським «Щедриком» М. Леонтовича; про внесок вихідців з України в

⁶ Враховуючи можливі юридичні застереження, слід зазначити, що використання вказаних інструментів не порушує авторського права та цілком відповідає правовим приписам ЄС та США (зокрема, Директиві ЄС «Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві» та прецедентній практиці судів США), якщо здійснюється за принципом fair use (добросовісне використання) та не має комерційної мети (отримання прибутку).

суспільний розвиток і технологічний прогрес тієї чи іншої держави тощо); 4) застосування найновіших технічних засобів і інструментів представлення (наприклад, технологій віртуальної реальності (VR) та сферичного відео (VR 360) для ознайомлення з найбільшим у світі українським транспортним літаком АН-225 «Мрія», віртуальної прогулянки по місцям розстрілів активістів під час Революції гідності на Майдані Незалежності чи просто демонстрації туристичних можливостей України).

Навіть якщо йдеться про таку копітку справу, як вивчення мови, її доступність та ефективність можна значно підвищити, розробивши, скажімо, комплексні курси на платформах Quizlet, Memrise та Duolingo, які надають можливість вчити мову навіть у транспорті або на відпочинку (через мобільні пристрої). Для популяризації української народної музики та народних інструментів можна розробити інтерактивний портал, де на них можна було б пограти, використовуючи клавіатуру комп'ютера⁷, а також виклавши музичні партитури найбільш популярних українських творів (для різних інструментів, для сольного та хорового співу тощо).

Перспективним інструментом для просування українського гуманітарного порядку денного є також застосування голографічних технологій. До прикладу, їх можна було б використати під час публічних комунікативних заходів у рамках відзначення 100-річчя Української революції (1917-1921), яке відбудуватиметься наступні три роки, здійснивши переведення в голографічний режим окремих кіно- та відеозаписів виступів українських видатних громадсько-політичних діячів (як це зробила Бібліотека Рональда Рейгана з деякими виступами 40-го президента США та Імперський коледж Лондона із низкою лекцій своїх викладачів).

У контексті популяризації вивчення історії України інтерес також становить використання різноманітних ігрових платформ: від відеоігор (наприклад, у жанрі «візуальний роман» (visual novel) – за мотивами вже

⁷ Див., наприклад: «Bandura Online» // UkrZen [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bandura.ukrzen.in.ua/en>

існуючих українських навколоісторичних коміксів «Воля», «Звитяга. Савур-Могила», «Максим Оса», «Герой поневолі», «Дагопак» тощо; з використанням технології доповненої реальності, на кшталт Pokemon Go! або Follow JS Go!, в якій можна було б виконувати індивідуальні або групові місії, спілкуватися з іншими геймерами, які цікавляться українською історико-культурною спадщиною та ходити на офлайн-зустрічі на відповідну тематику; розробка доповнень (mods) до вже існуючих ігор на кшталт Civilization чи Empire: Total War) – до традиційних настільних ігор (наприклад, «Українська революція 1917-21 рр. Сто років боротьби» та «УПА – відповідь нескореного народу», які можна було б адаптувати і видати іноземними мовами).

3. Мультиінструментальність. Попри важливість новітніх медіа і відповідних каналів донесення інформації, не варто нехтувати і традиційними інструментами. Серед них слід виділити, зокрема, видання різноманітної друкованої продукції (книги, брошури, довідники, путівники тощо). У цьому контексті значний інтерес представляє німецький досвід. Йдеться, зокрема, про багатомовне видання «Факти про Німеччину»⁸, яке має також електронну та онлайн версію, що постійно оновлюється та доповнюється (<https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>), а також крос-медійний портал «Deutschland.de».

Іншим незаслужено призабутиим традиційним інструментом є розмовний жанр (у різних його формах, як-то подкасти та інтернет-радіомовлення). Прикладами вдалого використання цього інструменту для висвітлення гуманітарних (зокрема, історичних) питань можуть бути «National Public Radio» (США), а також «Old Fashioned Radio» та «Історичне радіо» (Україна). Доречно також забезпечити виклад текстової версії відповідних подкастів іноземними мовами.

Поряд із створенням власних веб-сайтів, слід максимально використати потенціал безкоштовних ресурсів (соціальні мережі, блог-платформи та

⁸ Див.: Факти про Німеччину / ред. Жанет Шаян, Сабіне Гіле; пер. Володимир Шелест. – Frankfurt an Main: Societaets-Verlag, 2010. – 191 с.

мікроблоги, канали в месенджерах (наприклад, Telegram), Вікі-проекти – енциклопедії, спільноти, довідники). Це є важливим як з міркувань раціонального використання бюджетних коштів, так і з огляду на широку присутність на цих ресурсах відкритої та завуальованої російської та проросійської пропаганди (причому йдеться не про поодинокі факти чи приватні ініціативи, а про цілком системну, скоординовану та послідовну роботу спецслужб РФ та їх агентів впливу, на що вказували як українські, так і зарубіжні фахівці). Прикладом цього може бути «війна правок» на одному з найбільш популярних відкритих енциклопедичних онлайн-порталів «Вікіпедія», під час якої на сторінках ресурсу здійснюються масштабні спотворення історії з метою дискредитації України та українців в очах зарубіжної громадськості, створення псевдоісторичного тла для політики РФ, виправдання агресивних дій Росії та воєнних злочинів вищого політичного керівництва РФ тощо. З огляду на це необхідно докласти зусиль, щоби на сторінках цього ресурсу була якомога більш повна, ілюстративна та правдива інформація різними мовами щодо актуальних реалій сучасності, представників сучасної української культури (освіти, науки, політики, релігії, та ін.), історичних подій і постатей України.

Варто відзначити, що деякі з вказаних вище інструментів можуть навіть бути джерелом певних фінансових надходжень (наприклад, через механізм монетизації відео на YouTube; через краудфандингові платформи Patreon, GoFundMe тощо). Успішними прикладами такої діяльності можуть бути пізнавальні культурно-розважальні YouTube-канали Only in Japan та Strange Parts, а також вітчизняний проект Ukrainer (певний онлайн-аналог National Geographic).

4. Інтегрованість. Здійснювані заходи повинні бути органічно пов'язаними з іншими актуальними іміджевими проектами, акціями та офіційними кампаніями України (Ukraine Now UA, «Крим – це Україна», #KyivNotKiev, #FreeOlegSentsov тощо), підсилюючи та доповнюючи позицію

МЗС України. Це стосується, зокрема, активностей в рамках кластера EUNIC-Україна.

В умовах обмеженості бюджетного фінансування для досягнення комплексного ефекту слід діяти за принципом об'єднання стейкхолдерів (multistakeholder initiatives), як це роблять організації громадського сектору (наприклад, Global Office чи Global Ukraine), здійснюючи промоцію не тільки власне українських матеріалів іноземними мовами (наприклад, перекладів фільмів або книг про війну на Донбасі, матеріалів Мультимедійної платформи іномовлення України), а й проукраїнських матеріалів авторства наших іноземних колег (наприклад, зарубіжних волонтерів, які приїздили працювати до України, як-то П. Сантенелло, добровольці американського Корпусу миру чи військовослужбовці міжнародних тренувальних місій в Україні).

Діяльність філій Українського інституту у відповідних державах щодо фасилітації доступу іноземної громадськості до надбань української культури також має якнайширше включати культурні засоби, які не потребують перекладу іншими мовами (живопис, скульптура, графіка, фотографія, інше візуальне мистецтво). Досвід іноземних держав переконливо доводить ефективність такого підходу. Наприклад, в Японії великою популярністю користуються виставки живопису голландських майстрів (зокрема, Я. Вермеєра та В. ван Гога). Універсальність мови культури відкриває широкі можливості для промоції не тільки українських класиків (того ж Т. Шевченка, який був не тільки геніальним поетом, а й талановитим художником – факт, вартий ширшої популяризації), а й сучасних українських митців. Іноземний досвід (Італія, Франція, Німеччина, Грузія, Мексика, Японія, Китай та ін.) також засвідчує ефективність використання національної кухні як чинника впізнаваності держави.

Врахування комунікативних помилок. Важливо також уникати помилок, допущених іншими інституціями під час своєї операційної діяльності. Нижче наведені деякі найбільш типові з них.

1. **«Ексцеси виконавця».** Залучаючи до реалізації своїх проектів і ініціатив третіх осіб, необхідно подбати про ретельне дотримання комунікативної гігієни. Категорично недопустимою є співпраця з особами, які в тій чи іншій формі ставили під сумнів історичну суб'єктність Українського народу чи територіальну цілісність України, висловлювали підтримку діям РФ щодо окупації Криму та/чи ОРДЛО, відвідували анексований Крим без дозволу офіційного Києва, сприяли легітимізації інспірованих Росією маріонеткових псевдореспублік, вчиняли інші дії, що несуть загрозу національній безпеці України, а також миру, безпеці людства та міжнародному правопорядку тощо. ін. Недотримання цього імперативу може не просто завдати репутаційних втрат конкретній установі та її представникам, а й дискредитувати всю політичну стратегію України. Прикладом такої «нерозбірливості у зв'язках» може бути промо-кампанія Міністерства інформаційної політики України «Європа починається з тебе», до якої чомусь були залучені особи, які гастролювали на території РФ вже після початку російсько-української війни, а також підтримували і розповсюджували антиукраїнські й такі, що прямо суперечать власне європейському цивілізаційному вибору України, меседжі російської пропаганди, що викликало значний резонанс у соціальних мережах і цілком справедливе обурення в українському суспільстві загалом.

2. **Лексична та термінологічна некоректність.** Здійснення публічно-дипломатичних функцій нерозривно пов'язано з необхідністю дотримання виняткової точності у формулюваннях. Особливо актуальним зазначене є щодо тем, що стосуються гострих питань національного та міжнародного порядку денного. У контексті триваючої російсько-української війни категорично неприпустимим є використання лексичних форм і термінології, якими послуговуються пропагандистські джерела РФ і їх проксі-особи різної національної приналежності. Так, замість «сепаратисти», «ополченці» чи «повстанці» слід використовувати формулювання «підтримувані військами РФ бойовики/терористи» або «російсько-окупаційні війська». Якщо є потреба

в усній або письмовій формі згадувати російські маріонеткові республіки чи видумані кремлівськими кураторами назви посад, підприємств, установ, організацій в підпорядкуванні окупаційних адміністрацій Криму чи ОРДЛО тощо, то треба обов'язково використовувати лапки та додавати словосполучення «так звані». Необхідно також вказувати іноземним колегам на некоректність використання словосполучення «на Україні» в контексті сучасності, російськомовних транслітерацій латиницею назв українських міст (інших населених пунктів, географічних назв тощо), терміну «громадянська війна» відносно до подій в Україні і т. ін.

Актуальним ще з 2014 р. залишається питання створення консолідованого Термінологічного словника російсько-української війни, в якому б містилися дефініції основних понять, що стосуються незаконної анексії Криму та російської агресії на Донбасі, а також обґрунтовувалися правові підстави застосування саме таких, а не будь-яких інших (зокрема, нав'язуваних Росією) формулювань щодо подій в Україні, починаючи від Революції гідності. Значний інтерес в цьому контексті становить книга міжнародного колективу авторів «The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum» (Т. М. С. Asser Press / Springer, 2018. – 454 p.). Існування такого словника могло б стати суттєвою методичною та практичною допомогою органам влади і окремим громадянам на «юридичному фронті» війни з РФ.

3. Фрагментованість діяльності та формальне ставлення. Досягнення стійкого ефекту впливу вимагає не лише існування інституцій в певній сфері, а й наявності відповідних системних зв'язків між ними, узгодженості їх дій. Інколи доволі цікаві заходи у сфері публічної дипломатії не досягають мети, не справляють необхідного резонансу через: а) брак комунікацій із цільовою аудиторією та потенційними партнерами по їх реалізації; б) приуроченість виключно до конкретної календарної дати, а не до актуального порядку денного в Україні та/чи конкретній державі перебування; в) формальне ставлення виконавців до їх організації. У цьому контексті слід вказати на

необхідність здійснення системної, повсякденної роботи щодо підтримання постійного зв'язку з цільовою аудиторією та якнайширшого залучення всіх зацікавлених суб'єктів (державних і громадських) до своїх заходів, використання всього спектру сучасних мистецьких засобів і каналів оперативної комунікації для донесення сприятливих для України меседжів через їх вписування в місцеві політичні та культурні наративи.

ВИСНОВКИ

Еволюціонування триваючої російсько-української війни в бік її подальшої «гібридизації» вимагає збільшення зусиль щодо формування сприятливих контекстів політики іноземних держав і реакції суспільств провідних країн світу щодо України. Зважаючи на значний потенціал гуманітарної сфери у цій царині, слід приділити особливу увагу належному міжнародному представленню Української держави в усіх гуманітарних секторах, виходячи з якнайширшого розуміння поняття культури.

Пріоритетними напрямками діяльності зарубіжних інституцій України щодо гуманітарної присутності в країнах перебування в умовах мультимірної інвазії з боку РФ мають бути:

1) компетентне (на основі новітніх методологічних підходів та з урахуванням помилок інших суб'єктів) вписування актуального українського дискурсу в місцеві політичні та суспільні наративи, культурний ландшафт;

2) фасилітація доступу зарубіжної громадськості до надбань української культури, освіти, науки тощо (з використанням сучасного техніко-технологічного і змістового інструментарію);

3) адаптація відповідного зарубіжного досвіду у сфері публічної дипломатії (зокрема, щодо використання гуманітарних питань як елементу «м'якої сили», збалансованого поєднання традиційних і модерних елементів, застосування новітніх технологій, дотримання коректної політико-правової термінології тощо);

4) артикуляція фактів російської військової агресії та гібридної війни РФ проти України (зокрема, в гуманітарній царині), нелегітимності російських маріонеткових республік на територіях ОРДЛО, підкреслення приналежності Криму Україні;

5) всебічне доповнення, підсилення та утвердження меседжів зовнішньополітичної стратегії України засобами з гуманітарного «арсеналу».

Послідовне втілення зазначених пріоритетів із використанням актуальних і цікавих зарубіжній громадськості засобів дозволить забезпечити належну гуманітарну присутність України в Європі та світі, що позитивним чином впливатиме на зовнішньополітичне реноме нашої держави та його подальшу «капіталізацію» в суміжних сферах.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерству закордонних справ України:

- упродовж 2019 р. розробити та опублікувати (видати друком та оприлюднити на спеціально створеному веб-ресурсі) багатомовної (мовами країн ЄС, а також арабською, китайською та японською мовами) брошури «Факти про Україну» (як варіант – взявши за основу концепцію відповідного німецького видання «Факти про Німеччину»). До реалізації проекту доцільно залучити представників Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства інформаційної політики України, Міністерства молоді та спорту України, Українського інституту національної пам'яті, інших заінтересованих відомств та установ, провідних експертів громадського сектора;

- забезпечити впродовж 2019-2021 рр. належне зарубіжне проведення заходів щодо відзначення 100-річчя Української революції 1917-1921 рр.;

- створити при дипломатичних представництвах України за кордоном спеціалізовані центри з питань науково-технічного співробітництва (спільно з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України);

- офіційно звернутися від імені України до керівництва популярних зарубіжних ЗМІ, технологічних компаній, мережевих сервісів тощо з проханням відкрити відокремлені представництва в Україні або перепідпорядкувати свої вже існуючі філії не регіональним дирекціям в РФ, а відповідним європейським офісам (з огляду на триваючу війну між Україною та РФ та з метою уникнення можливих непорозумінь і санкцій).

Міністерству інформаційної політики України:

- спільно з Міністерством юстиції України розробити та опублікувати (видати друком та оприлюднити на спеціально створеному веб-ресурсі) Термінологічний словник українсько-російської війни (на першому етапі – українською та англійською мовами, згодом спектр мов має бути доповнено іншими європейськими та світовими мовами);

- спільно з Міністерством закордонних справ України, Міністерством юстиції України розробити та розповсюдити серед усіх дипломатичних представництв України збірник (друкований та електронний варіант) матеріалів «Російська військова агресія проти України» (українською та відповідною іноземною мовою) з хронологічним викладом перебігу російсько-української війни, фактів і документів, що підтверджують присутність російських військ на території України та вчинені ними воєнні злочини. До роботи над проектом доцільно також залучити експертів з інших заінтересованих відомств та установ, провідних українських юристів-міжнародників, фахівців громадського сектора.

Державній установі «Український Інститут»:

- забезпечити регулярне оновлення інформації з української гуманітарно-культурної тематики на вікі-платформених веб-ресурсах мовою відповідної держави перебування;

- розробити (спільно з Інститутом української мови та з залученням фахівців провідних закладів вищої освіти лінгвістичного профілю) курси української мови для розміщення на веб-сервісах (Quizlet, Memrise, Duolingo

тощо) та подальшого використання в роботі філіями УІ, іншими закордонними представництвами й установами України;

- звернутися до Українського інституту національної пам'яті з пропозицією щодо перекладу іноземними мовами історичних настільних ігор для їх подальшого представлення зарубіжній громадськості в рамках заходів із відзначення 100-річчя Української революції 1917-1921 рр., популяризації вивчення історії України;

- виступити ініціатором щорічної нагороди, яка вручатиметься іноземцям за значний внесок у висвітлення української тематики.

Міністерствам і відомствам, офіційним установам України:

- при розробці та втіленні комунікативних ініціатив ретельніше підходити до добору співорганізаторів і партнерів. Залучення осіб, які ставили під сумнів історичну суб'єктність Українського народу чи територіальну цілісність України, в тій чи іншій формі висловлювали підтримку діям РФ чи російського вищого політичного керівництва щодо анексії Криму та/чи окупації ОРДЛО, відвідували анексований Крим без дозволу офіційного Києва, гастролювали на території РФ після 20 лютого 2014 р., сприяли легітимізації російських маріонеткових псевдореспублік, вчиняли інші дії, що несуть загрозу національній безпеці України, а також миру, безпеці людства та міжнародному правопорядку, є категорично неприпустимим.

С. Зубченко
відділ гуманітарної політики
Національний інститут стратегічних досліджень
березень 2019 р.